

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Вереша Р. В.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

Навчальний посібник

*12-те видання,
перероблене та доповнене*

Київ • Алерта • 2026

УДК 343(1–87)(075.8)
В31

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
(Лист № 1.4/18-Г-412.1)*

*Рекомендовано до опублікування вченою радою
Академії адвокатури України
(протокол № 5 від 24 червня 2025 р.)*

Рецензенти:

Костенко О.М. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

Стрельцов Є.Л. – доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

Тихий В.П. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України.

Вереша Р. В.

В31 Кримінальне право України. Загальна частина. Вид. 12-те, перероб. та допов. Київ: Алерта, 2026. 596 с.

ISBN 978-617-566-936-5

У навчальному посібнику висвітлюються питання Загальної частини кримінального права України, з урахуванням положень національного законодавства, а також законодавства іноземних держав і міжнародних нормативно-правових актів. Зміст навчального посібника узгоджується із програмою курсу «Кримінальне право України. Загальна частина». Матеріал підготовлено з перспективним урахуванням змін до Конституції України та чинного законодавства України. Водночас, у навчальному посібнику враховано аспекти перехідного періоду реформування законодавчої системи, а також те, як остання функціонує станом на сьогодні.

Розрахована на студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), педагогічних та наукових працівників закладів вищої освіти, працівників правоохоронних органів, суддів та всіх, хто цікавиться питаннями кримінального права.

УДК 343(1–87)(075.8)

ISBN 978-617-566-936-5

© Вереша Р. В., 2026,
© Видавництво «Алерта», 2026.

ЗМІСТ

Передмова	3
Вживані у навчальному посібнику скорочення.....	5

РОЗДІЛ І.

ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА. НАУКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

§ 1. Поняття та предмет кримінального права	6
§ 2. Метод кримінального права	9
§ 3. Завдання кримінального права	11
§ 4. Наука кримінального права.....	13
§ 5. Система позитивного кримінального права	20

РОЗДІЛ ІІ.

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

§ 1. Принципи законності, рівності громадян перед законом і особистої відповідальності за наявності вини.....	27
§ 2. Принципи невідворотності кримінальної відповідальності та гуманізму	29
§ 3. Принцип справедливості (індивідуалізації) відповідальності та принцип економії кримінальної репресії	30

РОЗДІЛ ІІІ.

КРИМІНАЛЬНИЙ ЗАКОН

§ 1. Поняття, значення та завдання кримінального закону	32
§ 2. Джерела кримінального права	34
§ 3. Витоки та формування кримінального законодавства	37
§ 4. Структура кримінального закону	42
§ 5. Тлумачення кримінального закону	46

§ 6. Принципи чинності кримінального закону у просторі та часі.....	51
§ 7. Чинність кримінального закону за територіальним принципом.....	53
§ 8. Чинність кримінального закону за національним та універсальним принципами.....	58
§ 9. Видача особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння.....	60
§ 10. Чинність кримінального закону у часі.....	62

РОЗДІЛ IV. ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Законодавче визначення кримінального правопорушення в історичному аспекті.....	65
§ 2. Кримінально протиправне діяння за законодавством іноземних держав	70
§ 3. Поняття кримінального правопорушення і його ознаки за кримінальним правом України.....	81
§ 4. Значення ч. 2 ст. 11 КК України для поняття кримінального правопорушення.....	89
§ 5. Відмінність кримінального правопорушення від інших правопорушень. Класифікація кримінальних правопорушень за кримінальним правом України.....	91

РОЗДІЛ V. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ПІДСТАВИ

§ 1. Поняття кримінальної відповідальності та її реалізація.....	99
§ 2. Підстави кримінальної відповідальності. Поняття та значення кримінально-правової кваліфікації.....	104

РОЗДІЛ VI.**СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття і значення складу кримінального правопорушення107
- § 2. Елементи і ознаки складу кримінального правопорушення113
- § 3. Види складів кримінальних правопорушень.....117

РОЗДІЛ VII.**ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття та значення об'єкта кримінального правопорушення122
- § 2. Класифікація об'єктів кримінальних правопорушень....128
- § 3. Предмет кримінального правопорушення.....131

РОЗДІЛ VIII.**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття та ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.....134
- § 2. Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність).....137
- § 3. Наслідки кримінального правопорушення.....139
- § 4. Причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням та наслідками142
- § 5. Факультативні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.....148

РОЗДІЛ IX.**СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення154
- § 2. Осудність як ознака суб'єкта кримінального правопорушення. Поняття обмеженої осудності160
- § 3. Неосудність та її кримінально-правове значення165

§ 4. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність ..	170
§ 5. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення ..	175
§ 6. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння	179

РОЗДІЛ X. СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Поняття і значення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення	184
§ 2. Поняття та зміст вини	186
§ 3. Умисел і його види	191
§ 4. Необережність та її види	201
§ 5. Кримінальні правопорушення зі складною виною	209
§ 6. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення	212
§ 7. Помилка та її кримінально-правове значення	216

РОЗДІЛ XI. СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення	225
§ 2. Закінчене та незакінчене кримінальне правопорушення	229
§ 3. Готування до кримінального правопорушення	230
§ 4. Замах на кримінальне правопорушення	234
§ 5. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні	237

РОЗДІЛ XII. СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

§ 1. Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні ..	240
---	-----

§ 2. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті.....	242
§ 3. Форми співучасті у кримінальному правопорушенні	246
§ 4. Види співучасників кримінального правопорушення	250
§ 5. Кримінальна відповідальність військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників.....	261
§ 6. Причетність до кримінального правопорушення	262

РОЗДІЛ XIII. МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

§ 1. Поняття та характерні ознаки множинності кримінальних правопорушень	266
§ 2. Одиначне кримінальне правопорушення	267
§ 3. Форми множинності кримінальних правопорушень.....	269

РОЗДІЛ XIV. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

§ 1. Поняття та види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.....	279
§ 2. Необхідна оборона	281
§ 3. Уявна оборона.....	286
§ 4. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення	288
§ 5. Крайня необхідність	291
§ 6. Фізичний або психічний примус	294
§ 7. Виконання наказу або розпорядження.....	296
§ 8. Діяння, пов'язане з ризиком.....	299
§ 9. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації	303
10. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.....	305

РОЗДІЛ XV. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

§ 1. Поняття звільнення від кримінальної відповідальності та його види.....	307
§ 2. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям	310
§ 3. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винуватого з потерпілим.....	312
§ 4. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.....	314
§ 5. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки	317
§ 6. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.....	319
§ 7. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності	324

РОЗДІЛ XVI. ПОНЯТТЯ ТА МЕТА ПОКАРАННЯ

§ 1. Поняття та ознаки кримінального покарання	326
§ 2. Мета покарання	329

РОЗДІЛ XVII. СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ТА ЇХ ВИДИ

§ 1. Поняття системи кримінальних покарань та її значення	333
§ 2. Види покарань	337

РОЗДІЛ XVIII. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

§ 1. Загальні засади призначення покарання.....	363
§ 2. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті.....	382

§ 3. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.....	385
§ 4. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень	387
§ 5. Призначення покарання за сукупністю вироків.....	389
§ 6. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення, домашнього арешту.....	391
§ 7. Обчислення строків покарання.....	393

РОЗДІЛ ХІХ. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

§ 1. Загальна характеристика звільнення від покарання та його відбування	395
§ 2. Звільнення від відбування покарання з випробуванням ...	398
§ 3. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років.....	403
§ 4. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.....	405
§ 5. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання	408
§ 6. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби.....	410
§ 7. Заміна покарання або його невідбутої частини більш м'яким.....	412
§ 8. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.....	415
§ 9. Звільнення від покарання за хворобою.....	417
§ 10. Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого	420

§ 11. Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування.....	421
---	-----

РОЗДІЛ XX. СУДИМІСТЬ

§ 1. Поняття судимості, її кримінально-правові та загальноправові наслідки.....	424
§ 2. Погашення та зняття судимості.....	426

РОЗДІЛ XXI. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

§ 1. Обмежувальні заходи.....	431
§ 2. Поняття, мета та види примусових заходів медичного характеру.....	432
§ 3. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру. Примусове лікування.....	438
§ 4. Спеціальна конфіскація.....	440
§ 5. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.....	444

РОЗДІЛ XXII. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

§ 1. Загальні положення щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх.....	457
§ 2. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру.....	460
§ 3. Особливості покарання неповнолітніх за вчинені кримінальні правопорушення.....	464

§ 4. Звільнення від покарання неповнолітніх.....	468
§ 5. Погашення та зняття судимості щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення 18-річного віку	473

РОЗДІЛ XXIII. ОСНОВНІ РИСИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

§ 1. Кримінальне право держав романо-германської правової сім'ї	475
§ 2. Кримінальне право держав загального права.....	480
§ 3. Кримінальне право мусульманських держав.....	484
§ 4. Кримінальне право держав Далекого Сходу.....	487
§ 5. Основні засади альтернативного проєкту Кримінального кодексу України (Загальна частина)	490

Навчальне видання

Вереша Роман Вікторович

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ Загальна частина

Навчальний посібник

*12-те видання,
перероблене та доповнене*

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
Д. М. Алексєєв

Підписано до друку 01.09.2025 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 34,64.
Наклад 1000 прим.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62.

Е-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.